

вид в лиственних древостоях досліджуваного регіону. Установлено, що щорічна ймовірність виникнення вибуху пядениці зимньої в лісах Центрального Полісся становить 0,3, пядениці-обдирало – 0,23, зеленої дубової листовертки – 0,11. Виявлено наявність високої кореляційної залежності між вибухами чисельності зимньої пядениці та обдирало ($r = 0,83$, $p = 0,0000$), зимньої пядениці та зеленої дубової листовертки ($r = 0,53$, $p = 0,00002$), пядениці-обдирало та зеленої дубової листовертки ($r = 0,22$, $p = 0,09$).

Листоїди, масове розмноження, лісові насадження.

*It was found that leaf-eating insects damaged more than 11 thousand hectares of hardwood plantations of Central Polessye during 2001-2010 years. It was shown that the winter moth (*Operophtera brumata* L.) is the most harmful species of hardwood stands in the region. It was found that the annual probability of an outbreak of the winter moth in the forests of Central Polessye is 0.3, for moth-fleeced – 0.23, for green oak leaf roller – 0.11. It was established that there is a high correlation between the outbreaks of winter moth and moth-fleeced ($r = 0,83$, $p = 0,0000$), between winter moth and green oak tortrix ($r = 0,53$, $p = 0,00002$), and between moth-fleeced and green oak tortrix ($r = 0,22$, $p = 0,09$).*

Leaf-eating insects, outbreaks, forest plantations.

УДК 630*22: 630*176.322.6

ДУБОВІ ДЕРЕВОСТАНИ СХІДНОГО ПОЛІССЯ: ФОРМУВАННЯ, СТАН, ПРОДУКТИВНІСТЬ

**А.М. Жежкун, кандидат сільськогосподарських наук
ДП «Новгород-Сіверська лісова науково-дослідна станція»**

Наведено специфіку формування, проаналізовано санітарний стан дубових деревостанів Східного Полісся та порівняння їх фактичної продуктивності із потенційною.

Дуб звичайний, судіброви, діброви, санітарний стан деревостанів, продуктивність.

Дуб звичайний (*Quercus robur* L.) є однією з найцінніших деревних рослин у лісовому господарстві України. З давніх часів дубові ліси зростають на Поліссі. Високоякісні корабельні дерева дуба звичайного та інших цінних порід виявлено та описано у 1766 році службовцями Адміралтейської колегії у заплаві річок Дніпро та Десна [13].

Дубові ліси, що були на родючих ґрунтах, зазнавали великих обсягів знищення з подальшим використанням земель для сільськогосподарства. На початку XIX століття залишки урочищ дубових лісів та поодинокі бортні дерева дуба ще довгий час залишалися на полях та у

садибах поміщиків і селян [14]. Надалі первісні ліси залишалися лише у заповідних урочищах. Нині зберігся найстаріший дуб у Східному Поліссі, він має вік понад 800 років, заввишки – 40 м, довжина кола стовбура на висоті 1,3 м – 6,5 м [9].

Станом на 01.02. 1925 р. площа твердолистяних деревостанів у 44 державних лісництвах Чернігівщини становила 45,6 тис. га, або 13,6 % від вкритих лісовою рослинністю земель. У межах Східного Полісся налічувалося 31,88 тис. га дубняків, або 10,8 % від вритої лісовою рослинністю. За віком переважали середньовікові деревостани, частка стиглих дубняків становила 13,8 %. Майже половина площ цінних стиглих дубових деревостанів були розріджені до стану рідин самовільними рубками у 1919–1921 роках [5].

У роки Великої Вітчизняної війни окупанти хижачко знищували дубові деревостани. Площа стиглих дубняків Сумщини за 1941–1943 роки зменшилася на 4,3 тис. га [10]. У повоснні роки вирубування лісів України перевищували у 2 рази обсяги розрахункової лісосіки [1; 2]. Тому запаси розладнаних стиглих дубових деревостанів не перевищували 150 м³/га [16].

Солдатов А.Г. зазначав, що наприкінці 50-х років минулого століття у Чернігівській області у вологих судібровах деревостани з пануванням у складі дуба звичайного зростали на 55 % площ, а у свіжих та вологих судібровах – на 68 %. Для відновлення дубняків обсяги створення культур дуба перевищували у 5 разів площі суцільних рубань дубових лісів [16].

У держлісфонді Сумської області станом на 01.01.1961 р. площа дубових деревостанів становила 107,6 тис. га або 44,8 % вкритої лісовою рослинністю. Лише за 1956–1965 рр. вона збільшилася на 1,2 тис. га. За походженням переважали насіннєві дубові деревостани (93 %), а площа паросткових дубняків за ці 10 років зменшилась у 3,6 рази. За віком переважали молодняки та середньовікові деревостани. Частка стиглих та перестиглих дубняків насіннєвого походження становила 1 %, а паросткового – 4 % [10].

Паросткові дубові деревостани старших генерацій мають погіршений санітарний стан, пошкоджуються шкідниками, уражаються хворобами і щорічно всихають на великих площах [8]. До причин, що спричиняють всихання дубових деревостанів належать: зміна кліматичних чинників [2; 18] зниження або піднімання рівня ґрунтових вод [8], дефоліація листогризами, ураження хворобами [18] та ін.

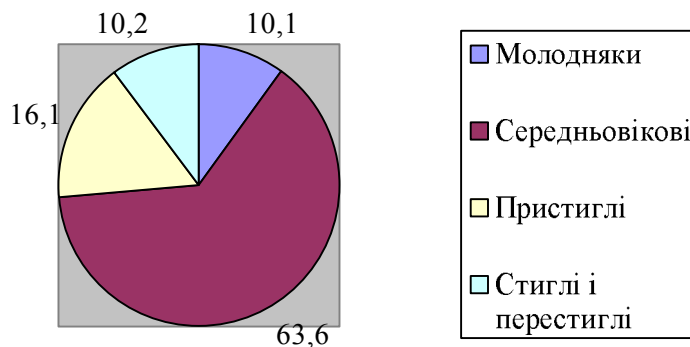
Мета дослідження – дослідити стан та продуктивність дубових деревостанів Східного Полісся та специфіку їх формування в умовах дібров та судібров.

Матеріали і методика дослідження. Дослідження здійснювали у 5 державних лісгосподарських підприємствах Сумського ОУЛПГ та у 4 підприємствах Чернігівського ОУЛМГ. Постійні пробні площі у дубових деревостанах судібров та дібров закладали згідно з вимогами СОУ 02.02-37-476.2006 [17]. Категорію санітарного стану дерев визначали за «Санітарними правилами в лісах України» [15]. При візуальній діагностиці дерев за категоріями санітарного стану на постійних пробних площах фіксували ураження хворобами, пошкодження комахами та інші вади і зовнішні ознаки, які спричиняли фаутність. Для визначення динаміки життєздатності

дерев дуба на їх стовбурах проставляли фарбою порядковий номер та здійснювали повторні обліки. За результатами досліджень закладено 8 постійних пробних площ, виміряно 1,9 тис. діаметрів дерев та 0,3 тис. їх висот. Визначення таксаційних показників деревостанів на постійних пробних площах здійснювали з використанням нормативно-довідкових матеріалів [12]. Викопано та описано 5 ґрунтових розрізів. Порівняння фактичної продуктивності дубових деревостанів із потенційною проводили за методикою [11].

Результати дослідження. Деревостани з пануванням у складі дуба звичайного охоплюють площу 49,31 тис. га, що становить 11,3 % вкритих лісовою рослинністю земель Східного Полісся. Загальний запас дубняків становить 11828,8 тис. м³ деревини.

За віковою структурою переважають середньовікові дубові деревостани (рис.).



Поділ дубових деревостанів за групами віку, %

Велика частка середньовікових насаджень свідчить про чималі обсяги рубань та відновлення у повоєнні роки. Площа молодняків становить 4962 га або 10,1 % від площі дубових насаджень, що дещо менше від оптимального. Зменшення площ дубових молодняків останніми десятиріччями сталося внаслідок зниження обсягів головних рубань у зв'язку з переведенням ділянок дубових насаджень до об'єктів природно-заповідного фонду.

Крім цього, за останній ревізійний період площа дубових насаджень Чернігівського ОУЛМГ зменшилася на 1800 га. Нині в суборах зростає майже 2,7 тис. га або 5,4 % від площі дубових деревостанів. Вони мають показники росту за IV–V класами бонітетів та низьку продуктивність. Тому, у суборевих умовах, необхідна заміна дуба на головну породу – сосну звичайну. У судібровах та дібровах заміна дуба на інші бодай цінні породи є не доцільною. У свіжих та вологих дібровах Східного Полісся зростає 6,67 тис. га похідних деревостанів, що становить 38,7 % від їх площі.

Для ведення господарства на принципах сталого, невиснажливого та раціонального лісокористування необхідно опрацювати систему захо-

дів, спрямованих на оптимізацію лісового фонду та ресурсного потенціалу дубових насаджень. Для відтворення дубняків наразі є актуальними заходи з реконструкції та переформування малоцінних та похідних деревостанів у корінні [6].

Переважна частка дубняків Східного Полісся належить до типів лісу: свіжа грабова судіброва, свіжа кленово-липова судіброва та волога грабова судіброва. Ці типи лісу є найпоширенішими у лесових, моренно-зандрових та заплавних ландшафтах.

В урочищах моренно-зандрових ландшафтів Східного Полісся дубові лісостани розташовані на підвищених частинах та схилах моренних пагорбів, що виділяються посеред піщанистої місцевості, рівнинні, плескаті місцеположення з невеликим нахилом (2–5°) до виположено ввігнутих низин або елементів гідрографічної мережі на дернових слабкоопідзолених суглинкових та супіщаних ґрунтах з неглибоким заляганням морени. На пробній площі 2-Ссн у Сосницькому лісництві ДП «Холминське лісове господарство» Чернігівського ОУЛМГ морена залягає суцільним потужним шаром з глибини 60 см. Близьке підстилання моренної глини з валунами є водотримким горизонтом, що спричиняє формування глейового прошарку у ґрунтовому профілі. Пересічні висоти – 180–190 м н.р.м.

У лесових ландшафтах дубові деревостани зростають на вододільному плато та схилах яружно-балкових систем на сірих лісових ґрунтах. Пересічні висоти – 185–220 м н.р.м. У заплавах дубняки приурочені до центральної та підвищених місцеположень притерасної частин і мають кращий ріст на алювіальних шаруватих ґрунтах.

У дубових деревостанах сугрудків та судібров перший ярус, окрім дуба, – це сосна звичайна та береза повисла. Широколистяні породи: клен гостролистий та польовий, липа дрібнолиста, в'язи гладкий, шорсткий та граболистий, граб звичайний ростуть у нижніх наметах дубняків. У вологих дібровах перший ярус поповнюють клен гостролистий, липа дрібнолиста, ясен звичайний, осика, вільха чорна. Інші широколистяні породи, що мають порівняно з дубом менший вік, ростуть у другому ярусі. У підліску домінує ліщина звичайна та спорадично трапляються бруслини європейська та бородавчаста, свидини біла та криваво-червона, крушина ламка, бузина чорна та ін. У трав'яному покриві переважають рослини-індикатори дібровних та судібровних типів лісу: яглиця звичайна, осока волосиста, копитняк європейський, зірочник ланцетоподібний, безщитник жіночий, медунка темна, кропива дводомна, чистотіл великий, гравілат міський, до яких домішуються конвалія травнева, веснівка дволиста, купина лікарська та ін. Велике біологічне різноманіття дубових лісостанів у судібровах та дібровах фіксували багато дослідників [2; 3; 4; 18].

Середні таксаційні показники дубових насаджень Східного Полісся: вік – 72 роки, повнота – 0,70, клас бонітету – I,9, запас – 239,9 м³/га.

За результатами візуальних обстежень дубових молодняків штучного походження зазначимо, що вони майже всі створюються чистого складу. У молодняках з міжряддями, завширшки 2,5–3,0 м, за регулярних доглядів відбувається швидке зімкнення крон та виявлення едифікаційного зна-

чення дуба звичайного. Зі збільшенням віку, на етапі прискореного росту посилюється диференціація дерев за ростом. Дерева дуба вже з перших років мають помітний приріст не лише термінального, але і бокових пагонів. За відсутності бокового затінення стовбурів формуються товсті бокові гілки крони дерев дуба. У ході внутрішньовидової конкуренції у зімкнутому зростанні бокові гілки спрямовують свій ріст вертикально і довгий час не відмирають. Залежно від віку дерев дуба бокові гілки мають різну товщину, що погіршує технічну придатність деревини. З часом нижні гілки відмирають та уражаються шкідниками, хворобами, що знижує життєздатність дерев. Тонкі гілки дерев заселяє вершинна вузькотіла златка (*Agrilus graminis* G. B.), а товсті гілки – дубовий гладчатий вусач (*Mesosa curculionoides* L.), малий дубовий вусач (*Cerambyx scopolii* Fuessel.), дубовий заболонник (*Scolytus intricatus* Ratz.), дубова вузькотіла златка (*Agrius angustulus* Ill.) та ін. Послаблення дерев дуба активізується від розмноження листогризухих шкідників та ураження листя борошнистою россою (збудник – гриб *Microspora alphitoides* Gr. et Maubl.).

Ослаблені дерева дуба прискорюють інтенсивність природного зрідження насадження. Внаслідок відмирання дерев знижується повнота деревостанів, змінюється характер фітоценотичних відносин дерев. Після відмирання дерев дуба поліпшуються умови для відновлення та росту тіневитривалих широколистяних порід. Але навіть у пристигаючих та стиглих дубняках дерева широколистяних порід з наступного відновлення не формують зімкнений другий ярус лісостану (табл. 1).

Дерева дуба мають частку у складі деревостанів від 60 до 100 % від запасу. На всіх пробних площах дерева дуба мають мішане походження. У дібровних умовах вони зростають за II класом бонітету, у судібровах – за II–III. На ППП 1-Дб, ППП 11-Слб, ППП 1-Крх, ППП 3-Свс в умовах свіжої судіброви частка сосни звичайної у складі I ярусу становить 20–40 % запасу. Дерева сосни перевищують дуб за середньою висотою на 2,1–5,8 м (7–24 %), за середнім діаметром – на 7,2–19,3 см (15–44 %).

Густота дерев дуба звичайного у 73-річному віці (ППП 3-Кмк) становить 197 шт./га та зменшується до 155 шт./га у 152-річному віці (ППП 3-Свс) деревостану. Ці показники значно поступаються порівняно з нормативною густиною дубових деревостанів з повнотою 1,0, що зростають за II класом бонітету [12]. Проте на поодиноких пробних площах (ППП 1-Дб, ППП 1-Шк, ППП 1-Брз) кількість життєздатних дерев дуба є ще меншою, завдяки поточному відмиранню дерев.

За результатами діагностики визначено, що кількість дерев дуба звичайного без ознак ослаблення на пробних площах становить від 2,7 до 45,5 % від їх загальної кількості (табл. 2). Дещо вищу життєздатність мають дерева дуба насінневого походження. Так, на ППП 1-Дб виявлено без ознак ослаблення лише дерева дуба насінневого походження. Більша частка дерев дуба паросткового походження є ослабленими (45,2 %) та дуже ослабленими (21,1 %). Середня категорія санітарного стану дерев дуба насінневого походження становить II,6, а паросткового – III,9.

1. Лісівничо-таксаційні показники дубових деревостанів на постійних пробних площах

№ пробн. площі	Я р у с	Склад	Вік, років	Середні		Повнота		Густина, шт./га	Запас, м ³ /га	Тип лісу Клас бонітету
				висота, м	діаметр, см	абсолют- на, м ² /га	віднос- на			
ППП 3-КМК	I	10Дз+Влч+Клг, од.Клп,Яз,Взш	73	03.09.2004 р.		17,95	0,56	363	196	<u>D_{3-кпД}</u> I
				23,5	31,9					
ППП 1-ДБ	I	6Дз4Сз, од.Бп	90	14.06.2006р.		26,83	0,64	228	320	<u>C_{2-3-ЛДС}</u> II
				24,4	36,3					
ППП 2-Ссн	I II	10Дз, од.Лпд,Взг,Гз	90	20.11.2008 р.		22,12	0,63	199	245	<u>C_{2-ГДС}</u> II
				24,6	38,8					
54 ППП 1-Шк	I	10Дз	104	2006 р.		11,51	0,38	92	125	<u>C_{2-ЛДС}</u> II
				23,4	39,7					
ППП 1-Брз	I II	6Дз2Лпд1Яз1Ос, од.Клг, Влч 7Клп1Брс1Лпд1Ос +Взг + Ябл	118 80	07.07.2009 р.		17,78 4,01	0,52 0,15	134 197	196 28	<u>D_{3-кпД}</u> II
				25,0	55,7					
ППП 11-Слб	I	5Дз4Сз1Бп	118	30.07.2010 р.		21,24	0,55	122	250	<u>C_{2-ГД}</u> III
				24,5	43,0					
ППП 1-Крх	I II	8Дз2Сз + Клг, од.Бп,Влч,Гз,Лпд	125	30.06.2006 р.		24,95	0,63	178	372	<u>C_{3-ГДС}</u> II
				29,2	47,0					
ППП 3-Свс	I	8Дз2Сз, од.Бп, Лпд, Ябл, Гшз	152	13.10.2004 р.		28,71	0,72	251	360	<u>C_{2-кпД}</u> II
				27,8	44,0					

У ослаблених насадженнях дерева дуба звичайного уражені хворобами, стовбуровими шкідниками та листогризами, паразитарною та сапрофітною мікрофлорою, мають зріджені крони та повільний приріст. На ППП 1-Шк за матеріалами ґрунтово-зоологічних розкопок виявлено, що щільність хруща травневого становить 2 личинки трирічного віку/1 м². На ППП 1-Дб навесні 2006 року спостерігалось пошкодження крони дерев дуба ранньої феноформи імаго травневих хрущів. Пошкодження крон дерев дуба хрущем травневим у деякі роки становить 45–60 %, внаслідок чого їх життєздатність послаблюється.

На всіх 8-ми пробних площах фіксується відмирання дерев дуба. На ділянках, де у найближчі роки проведено вибіркові санітарні рубки частка відмерлих дерев становить 4,9–12,9 % від їх загальної кількості. У дубових деревостанах, де вибіркові санітарні рубки не проводилися протягом 5 років і більше частка сухостійних дерев становить 29,9–61,8 %. Тому середня категорія санітарного стану дерев дуба звичайного на постійних пробних площах помітно різна (див. табл. 2). На ППП 3-Свс, ППП 11-Слб, ППП1-Крх дубові деревостани є ослабленими. Внаслідок накопичення відмерлих дерев дуба на інших пробних площах санітарний стан деревостанів погіршується і вони переходять до категорії всихаючих (середня категорія санітарного стану дерев – III,58 – IV,42). На ППП 1-Дб частка сухостійних дерев насінневого походження становить 9,7 %, а паросткового – 40,8 % від загальної кількості дерев. За повторними дослідженнями на постійних пробних площах визначено, що погіршення санітарного стану деревостану спостерігають уже на наступний рік. Протягом 5–7 років до відпаду переходить до 35 % дерев дуба.

2. Поділ дерев дуба звичайного за категоріями санітарного стану

№ ППП	Вік, років	Кількість дерев дуба за категоріями санітарного стану: у чисельнику – шт./га, у знаменнику – %							
		I	II	III	IV	V	VI	Разом	Середня
3-Кмк	73	<u>108</u>	<u>62</u>	<u>19</u>	<u>8</u>	<u>14</u>	<u>259</u>	<u>470</u>	IV,14
		22,9	13,1	4,1	1,7	3,0	55,2	100,0	
1-Дб	90	<u>8</u>	<u>74</u>	<u>50</u>	<u>14</u>	<u>4</u>	<u>64</u>	<u>214</u>	III,58
		3,7	34,7	23,4	6,5	1,9	29,9	100,0	
1-Шк	104	<u>29</u>	<u>55</u>	<u>14</u>	<u>1</u>	=	<u>160</u>	<u>259</u>	IV,42
		11,2	21,2	5,4	0,4	-	61,8	100,0	
1-Брз	118	<u>2</u>	<u>17</u>	<u>17</u>	<u>4</u>	=	<u>33</u>	<u>73</u>	IV,15
		2,7	23,3	23,3	5,5	-	45,2	100,0	
11-Слб	118	<u>10</u>	<u>46</u>	<u>20</u>	<u>2</u>	=	<u>4</u>	<u>82</u>	II,37
		12,2	56,1	24,4	2,4	-	4,9	100,0	
1-Крх	125	<u>39</u>	<u>63</u>	<u>4</u>	<u>1</u>	=	<u>24</u>	<u>131</u>	II,47
		29,8	48,1	3,0	0,8	-	18,3	100,0	
3-Свс	152	<u>81</u>	<u>48</u>	<u>20</u>	<u>6</u>	<u>3</u>	<u>20</u>	<u>178</u>	II,22
		45,5	27,0	11,2	3,4	1,7	11,2	100,0	

Поточний відпад за запасом у дубових деревостанах старших за 70 років, де у минулі 3–5 років проводилися вибіркові санітарні рубки, становить 3,5–9,6 % від їх запасу. На ділянках, де вибіркові рубки не проводили

протягом 5 років і більше відпад за запасом сягає 50 %. На ППП 1-Шк у 104-річному дубняку свіжої кленово-липової судіброви запас відмерлих дерев дуба перевищує наявний запас життєздатних дерев цієї породи. Середня категорія дерев дуба становить IV,42, що свідчить про розладнання всихаючого деревостану.

У 90-річному деревостані на ППП 2-Ссн залишилося 184 дерев дуба звичайного вегетативного походження. В умовах С₂ корінні 90-річні деревостани мають склад I ярусу: 8Сз2Дз,од.Бп,Ос,Клг, II ярусу: 9Гз1Дз, загальний запас стовбурової деревини – 636 м³/га. Фактична продуктивність деревостану (245 м³/га) становить лише 38,4 % від потенційної. Ступінь використання потенційної родючості ґрунтів у судібровах становить 18,5–50,3 %, у дібровах – 39–46,6 %.

Частка ділових стовбурів дуба збільшується від 33 % у судібровах до 78 % – у дібровах, що є меншим порівняно з нормативами [12]. Низька фактична продуктивність та товарність дубових деревостанів пояснюється недостатньою повнотою, рідким низькопродуктивним II ярусом та процесом всихання дерев дуба. Для підвищення продуктивності та якості дубових деревостанів необхідно розроблення системи лісгосподарських заходів.

У стиглих дубових деревостанах судібров за наявності насінноношення дерев відбувається природне поновлення дуба звичайного, сосни звичайної та інших порід. У 118-річному сосново-дубовому деревостані свіжої грабової судіброви (ППП 11-Слб) завдяки насінневим 2006 та 2010 рокам густина самосіву та підросту дуба становить 35,8 тис. шт./га, сосни звичайної – 0,5 тис. шт./га. Частота трапляння самосіву та підросту дуба – 90 %. За шкалою УкрНДІЛГА успішність відновлення оцінюється доброю. Для відновлення природних деревостанів у таких умовах необхідно призначати несучільні рубки головного користування та розрідження підліску. У стиглих дубових деревостанах свіжих та вологих дібров відновленню дуба заважає густий підлісок ліщини та рясний трав'яний покрив.

Для поліпшення росту дуба необхідно створювати насадження мішаного складу та за молодого віку формувати рубками догляду стійкі мішані деревостани [7].

Висновки

1. Дубові деревостани охоплюють площу 49,31 тис. га, що становить 11,3 % від вкритої лісовою рослинністю земель Східного Полісся.

2. За віковою структурою переважають середньовікові дубові деревостани. Частка молодняків та стиглих дубових деревостанів дещо менша від оптимальної.

3. У свіжих та вологих дібровах до похідних деревостанів, з пануванням у складі замість дуба звичайного інших порід, належить 6,67 тис. га, що становить 38,7 % від їх площі.

4. Зі збільшенням віку дубових деревостанів їх санітарний стан погіршується. Гірший санітарний стан мають дерева дуба паросткового походження.

5. Ступінь використання потенційної родючості ґрунтів у судібровах становить 18–50 %, у дібровах – 39–47 %. Для підвищення продуктивності дубових деревостанів необхідно розробляти систему лісогосподарських заходів.

Список літератури

1. Вакулук П.Г. Лісовідновлення та лісорозведення в рівнинних лісах України / Вакулук П.Г., Самоплавський В.І. – Фастів: Поліграфіст, 1998. – 508 с.
2. Генсірук С.А. Ліси України / Генсірук С.А. – Львів: Наук. тов. ім. Шевченка, Укр. держ. лісотехнічний університет, 2002. – 496 с.
3. Гордієнко М.І. Штучні ліси в дібровах / Гордієнко М.І., Гойчук А.Ф., Гордієнко Н.М. – Житомир: Полісся, 1999. – 592 с.
4. Гринь Ф.О. Дубові та широколистяно-дубові ліси / Гринь Ф.О. // Рослинність УРСР. Ліси. – К.: Наук. думка, 1971. – С. 194–327.
5. ДАЧО. Фонд Р-950, оп.3., од. зб. 55. – 236 с.
6. Жежкун А.М. Впровадження ланкового способу змішування лісових культур при реконструкції малоцінних осичників C_3 -гD / А.М. Жежкун, М.П. Штаба, М.О. Галів // Лісівничо-екологічні проблеми Східного Полісся: зб. наук. праць. – Новгород-Сіверський, 2011. – Вип. 2. – С. 71–77.
7. Жежкун А.Н. К вопросу о рубках ухода в смешанных дубовых молодняках / А.Н. Жежкун, С.В. Гавришев // Вопросы лесоведения и лесоводства: сб. науч. тр. – Брянск, 1997. – Вип. 6. – С. 15–17.
8. Изюмский П.П. Лиственные леса УССР / Изюмский П.П., Молотков П.И., Ромашев Н.В. – Харьков: Изд-во ХГУ, 1978. – 184 с.
9. Карпенко Ю.О. Вікові дерева – живі пам'ятки природи та історії / Карпенко Ю.О., Потоцька С.О. – Чернігів, 2010. – 12 с.
10. Корженівський Ю.С. Ліси і лісове господарство Сумської області / Корженівський Ю.С. – К.: Урожай, 1967. – 176 с.
11. Методические рекомендации по определению потенциальной производительности лесных земель и степени эффективного их использования [Туркевич И.В., Медведев А.А., Мокшанина И.М., Лебедев В.Е.]. – Харьков, 1973. – 72 с.
12. Нормативно-справочные материалы для таксации лесов Украины и Молдавии. – К.: Урожай, 1987. – 559 с.
13. Редько Г.І. Корабельні ліси / Редько Г.І., Шлапак В.П. – К.: Либідь, 1995. – 336 с.
14. Русов А.А. Описание Черниговской губернии / Русов А.А. – Чернигов: Изд. Земского сборника, 1899. – Т.2. – 689 с.
15. Санітарні правила в лісах України. – Затв. Постановою Кабінету Міністрів України № 555 від 27.07.1995 р. – К., 1995. – 20 с.
16. Солдатов А.Г. Выращивание высокопродуктивных дубрав / Солдатов А.Г. – М.: Сельхозгиз, 1961. – 176 с.
17. СОУ 02.02-37-476.2006. Пробні площі лісовпорядні. Метод закладання. – К.: Мінагрополітики України, 2006. – 32 с.
18. Федець І.П. Стан дібров Харківщини / І.П. Федець, В.П. Ткач, М.М. Ведмідь // Лісівництво і агролісомеліорація. – К.: Урожай, 1994. – Вип. 89. – С. 9–13.

Приведены особенности формирования, проанализировано санитарное состояние дубовых насаждений Восточного Полесья Украины, сравнение их фактической производительности с потенциальной.

Дуб обыкновенный, судубравы, дубравы, санитарное состояние насаждений, производительность.

Forming features are brought, the analysis of the sanitary state of oak forestry of East Polesya and comparison of them out actual productivity with potential is carried.

Oak ordinary, oakeries, sanitary state of forestry, productivity.

УДК 630*53:630*62(477.2)

ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ ДЕРЕВ ДУБА ТА ГРАБА У ДЕРЕВОСТАНАХ НАВКОЛО М. БІЛА ЦЕРКВА

С.С. Ковалевський, аспірант*

Наведено результати дослідження якісних показників компонентів фітомаси дерев у деревостанах за участю дуба звичайного та граба звичайного. Досліджено щільність деревини стовбурів в абсолютно сухому стані та вміст сухої речовини у листі.

Деревостан, фітомаса, біотична продуктивність, дуб звичайний, граб звичайний.

Питання охорони навколишнього природного середовища з кожним роком стає все актуальнішим не лише в Україні, а й загалом у світі. В умовах глобальних змін клімату дослідження біопродуктивності лісів України загалом та її окремих регіонів є визначальною науковою роботою. На тепер при проведенні лісовпорядних робіт обмежуються переважно оцінкою стовбурової частини деревостану. Використання в подальшому такого підходу до лісовпорядних робіт позбавляє лісівників та науковців можливості повноцінно розв'язувати питання, пов'язані з проведенням екологічного моніторингу лісів і не дає змоги задовольнити інформаційні потреби, які виникають під час розв'язання багатьох екологічних проблем сьогодення.

Зважаючи на особливості лісової екосистеми, моделювання параметрів біотичної продуктивності насаджень за компонентами надземної фітомаси має відбуватися з урахуванням основних етапів системного підходу (Атрощенко О.А. [1], Буш К.К. [3], Лієпа І.Я. [7] та ін.).

Оцінка біотичної продуктивності дерев і деревостанів за основними компонентами фітомаси у вагових одиницях і розробка відповідних нормативів є однією з типових біометричних задач. П.І. Лакидою [5] та науковцями його школи (Лашенко А.Г. [6], Матушевич Л.М. [8], Василюшин Р.Д. [4] та ін.) проведено ґрунтовні дослідження обсягів та структури компонентів фітомаси основних лісотвірних порід України.

* Науковий керівник – доктор сільськогосподарських наук, професор П.І. Лакида

© С.С. Ковалевський, 2013